

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ У ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ XXI СТОЛІТТЯ

GERMAN LANGUAGES IN THE GLOBALIZATION PROCESSES IN XXI CENTURY

Загородня О.Ф.,

orcid.org/0000-0002-0140-0992

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Національної академії статистики, обліку та аудиту

Горюнова М.М.,

orcid.org/0000-0002-8986-9225

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Національної академії статистики, обліку та аудиту

У статті визначено англійську мову як «lingua franca», адже у глобальному світі знання германських мов, зокрема англійської, дає високі шанси в бізнесі, кар'єрному зростанні, можливість спілкуватися з людьми в усьому світі, надає доступ до літератури в оригіналі, створює можливості для власного розвитку та реалізації свого потенціалу. Сьогодні процеси глобалізації впливають на найрізноманітніші сторони життя сучасного суспільства та зумовлюють визначення англійської мови як найціннішого надбання людини. Мета дослідження – визначити сутність англійської мови як глобальної, яка використовується для спілкування в усьому світі. Об'єктом дослідження є англійська мова як мова об'єднання людей із різним мовним походженням – як глобальна «lingua franca». Предметом дослідження є природа англійської мови як глобальної.

Англійська мова як ніколи домінує в науці, економіці та на просторах Інтернету у XXI ст. Очевидно, що вона стала домінуючою завдяки націям, які стали наддержавами. Поняття «англійська мова як глобальна мова» відображає абсолютно нове явище у XXI ст. Характерною особливістю англійської мови як глобальної (lingua franca) є використання її як засобу міжкультурної та міжмовної комунікації. Вважаємо, що англійську мову як глобальну (lingua franca) можна розглядати як різновид англійської мови, однак певною мірою спрощеної. Однак такий варіант не означає, що це неправильна чи примітивна мова, адже люди можуть передавати свої думки за допомогою як найпростіших висловлювань, так і складних аргументів, правильно й ефективно використовувати мовні форми.

Англійська мова спочатку, до моменту набуття глобального статусу, була однією з найпоширеніших міжнародних мов, у своєму статусі іноземної вона була тісно пов'язана з національними культурами англосовієтських націй. Проте зараз, коли англійська мова використовується для спілкування в усьому світі, з'являється нова глобальна культура, а цінності глобальної культури стають частиною ідентичності членів спільноти носіїв англійської мови як глобальної (lingua franca) разом із їхньою етнічною й національною ідентичністю. З початком глобалізаційних процесів англійська мова змінилася, і цей процес триває дотепер. Вона не співвідноситься із жодним національним різновидом англійської мови. Така англійська мова є культурно нейтральною. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми варіативності англійської мови як lingua franca на різних мовних рівнях.

Ключові слова: англійська мова, глобалізація, lingua franca, глобальна мова, міжкультурна комунікація, міжмовна комунікація.

The article defines English as a “lingua franca”, because in the global world, knowledge of German languages, including English, gives high chances in business, career growth, the opportunity to communicate with people around the world, provides access to original literature, creates opportunities for their own development and realization of their potential. Today, the processes of globalization affect various aspects of modern society and determine the definition of English as the most valuable asset of humanity. The purpose of the study is to determine the essence of English as a global language used for communication around the world. The object of research is English as a language of unification of people of different linguistic origins – as a global “lingua franca”. The subject of the study is the nature of English as a global language.

English language is more dominant than ever in science, economics and the Internet in the XXI century. It has become dominant due to the nations that have become superpowers. The concept of “English as a global language” reflects a completely new phenomenon in the XXI century. A characteristic feature of English as a global language (lingua franca) is its use as a means of intercultural and interlingual communication. We believe that English as a global language (lingua franca) can be considered as a variant of English, but to some extent simplified. However, this option does not mean that it is incorrect or primitive language, because people can express their opinions both through the simplest statements and through complex arguments, using language forms correctly and effectively.

English was originally one of the most widely used international languages before gaining global status, and in its foreign status it was closely linked to the national cultures of English-speaking nations. However, as English is used to communicate around the world, a new global culture is emerging and the values of global culture are becoming part of the identity of members of the English-speaking community as a lingua franca, along with their ethnic and national identities. With the beginning of globalization, the English language has changed, and this process continues to this day. It does not correspond to any national variety of English. Such English is culturally neutral. We see prospects for further research in the study of the problem of variability of English as a lingua franca at different language levels.

Key words: English, globalization, lingua franca, global language, intercultural communication, interlingual communication.

Постановка проблеми. Людство впродовж віків використовує мову як засіб спілкування. Сьогодні процеси глобалізації впливають на найрізноманітніші сторони життя сучасного суспільства та визначають германські мови як найцінніше надбання людини. У глобальному світі знання германських мов дає високі шанси в бізнесі, кар'єрному зростанні, можливість спілкуватися з людьми в усьому світі, надає доступ до літератури в оригіналі, створює можливості для власного розвитку та реалізації свого потенціалу. Безперечно, англійська, німецька, данська, норвезька мови сьогодні – це загальноприйнятий міжнародний засіб спілкування, однак в інформаційному глобалізованому суспільстві XXI ст. постає нагальна потреба в єдиній мові спілкування, що дасть можливість подолати міжмовні й міжкультурні бар'єри, а отже, зумовлює актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити сутність англійської мови як глобальної, яка використовується для спілкування в усьому світі. Об'єктом дослідження є англійська мова як мова об'єднання людей із різним мовним походженням – як глобальна «lingua franca». Предметом дослідження є природа англійської мови як глобальної.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприкінці XX ст. світ зазнав якісно нових змін, які певною мірою трансформували соціальну, політичну, економічну та державно-управлінську системи світу, унаслідок чого світоустрій набув нових рис. На думку деяких учених, однією з передумов виникнення сучасних процесів глобалізації є зародження так званих глобальних форм співіснування людства, які сягають витоків зародження людства, де вже тоді основна роль належала силовим формам «спілкування» між різними племенами та народами. Проте варто зазначити, що саме усвідомлення масштабів нашої планети, форм та обрисів континентів стало можливим, на думку Ю.В. Шишкова, завдяки тому, що «у вітрила кораблів Х. Колумба, Ф. Магеллана, В. да Гами, Дж. Кука та інших мореплавців XVI–XVIII ст. дули вітри економічних і політичних інтересів Іспанії, Португалії та Великобританії», що й стало однією з передумов формування глобальної свідомості людства [5, с. 4].

Наприкінці XX – на початку XXI ст. головною передумовою виникнення глобалізації стає інформаційна революція, яка породила нову форму соціальної організації – інформаційне суспільство, що й стало її головним ідейним попередником. Інформаційні технології як результат інформа-

ційної революції значно спростили глобальність сучасного світу. Так, на думку Е. Гідденса, глобальність як фактор являє собою єдність світу, у якому окремі регіони стають взаємопов'язаними і взаємозалежними та в якому сама регіональність уже більше не визначається за класичними геополітичними принципами [1, с. 15]. Таким чином, це підтверджує те, що саме інформаційне суспільство створило найбільш адекватні передумови виникнення й динамізації глобалізації, за словами Ф.М. Юрлова, забезпечило «швидкість у торгівлі, пересуванні, комунікаціях, інноваціях та просуванні їх на ринок». На переконання вченого, рушійною силою глобалізації здебільшого стали такі технології, як комп'ютеризація, мініатюаризація, супутникові комунікації, волокнова оптика та Інтернет [4, с. 13].

Результати дослідження «Зміни в академічній професії» («Changing Academic Profession»), здійсненого, зокрема, з метою встановлення статусу англійської мови як сучасної універсальної мови міжнародного спілкування та інтернаціоналізації академічної професії в різних країнах, у якому взяло участь 25 тисяч науковців і викладачів вищих навчальних закладів у 18 країнах світу на 5 континентах, показали, що 53% респондентів використовують переважно англійську мову у своїй науково-освітній діяльності (при цьому для 17% це рідна мова, для 36% – додаткова) [18]. Зазначене дає можливість стверджувати, що англійська мова посіла провідне місце в діловому, культурному, політичному й мовному обміні та через глобалізацію стала глобальним стандартом де-факто.

Директор центру міжнародної вищої освіти при Бостонському університеті професор Ф. Альтбах порівнює сучасне поширення англійської мови в науковому світі з пануванням латинської мови в університетах середньовіччя. Науковець зауважує, що латина у XIII ст. була потужним засобом не лише інтернаціоналізації університетів, а й встановлення панівної ролі католицької церкви в інтелектуальному та науковому розвитку суспільства. І лише протестантський реформаційний рух Мартіна Лютера з яскраво вираженою ідеєю національної ідентичності сприяв оновленню та розвитку національних мов і наукових еліт у європейських країнах [5].

У наш час, коли англійська мова в ролі глобальної мови як нового явища стає одним із головних складників глобалізації [12], у дослідницькому середовищі робляться численні спроби визначити її місце серед різних мовних варіантів і різновидів, а також виокремити характерні осо-

бливості, що дасть змогу встановити англійську мову як загально визнаний засіб всесвітнього спілкування [19].

Виклад основного матеріалу. У XXI ст. англійська мова як ніколи домінує в науці, економіці та на просторах Інтернету. Проте ще в 1930-х рр. німецька мова була загальноживаною міжнародною науковою мовою. До середини XX ст. більшість країн використовували свої національні мови для викладання в університетах, а також для науки та спілкування вчених. Англійська мова була найближчою до міжнародної мови, оскільки її використовували декілька основних академічних систем: Сполучені Штати Америки, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія та більшість Канади. Крім того, нові навчальні системи колишньої Британської імперії, особливо Індія, Пакистан, Південна Африка та Нігерія, традиційно використовували англійську мову як основну. Однак англійська не домінувала в науковій комунікації до 1950-х рр., і здавалося, що національні академічні спільноти загалом віддані національним мовам. Проте сьогодні англійська мова, безперечно, є основною міжнародною академічною мовою [12].

Очевидно, що англійська мова стала домінуючою завдяки націям, які стали наддержавами. Англомовні академічні системи приймають більше половини іноземних студентів у світі. Багато із цих випускників повертаються до рідних країн із почуттям вдячності до іноземних університетів, у яких вони здобули освіту, та до англійської мови. Основні наукові журнали публікуються англійською мовою, оскільки їхні редактори та більшість дописувачів є професорами університетів англомовних країн. Також більшість світових академічних вебсайтів і наукових мереж функціонує англійською мовою. Англійська мова найчастіше вивчається у світі як друга мова. Це дає їй значну перевагу в багатьох неангломовних країнах просто через кількість мовців. Наприклад, у Китаї більше студентів, які вивчають англійську, ніж у США, а в Індії людей, які говорять англійською, більше, ніж у Британії. Крім того, англійська мова має офіційний статус, що визнаний урядом у більше ніж 70 країнах [12].

Англійською мовою нині вільно володіють близько 670 млн осіб, а в межах «розумної компетентності» – приблизно 1,2–1,5 млрд осіб. Крім того, у світі на кожну 1000 наукових публікацій 760 видані англійською мовою. Саме цією мовою подається 80% інформації в мережі Інтернет, хоча для 40% користувачів англійська мова не є ні рідною, ні першою. Англомовні країни виробляють

близько 40% світового валового внутрішнього продукту. Отже, раніше в історії жодною мовою не розмовляла така велика кількість людей, до того ж ніколи раніше в історії не існувало такої кількості стандартизованих мов, як сьогодні, – 1,2 тисячі [3, с. 135]. Англійська проголошена як офіційна мова міжнародних і міжнародних корпорацій. Приблизно 50% компаній у Європі спілкуються одна з одною англійською мовою. Наприклад, компанія Philips – це голландська міжнародна компанія, у якій мовою спілкування було обрано англійську, а не голландську мову. Схожа ситуація спостерігається в німецькій компанії Porsche, де англійській мові віддали перевагу перед німецькою, незважаючи на те, що в компанії працює багато німців і німецька мова також є мовою світового спілкування [2].

Вважаємо за доцільне зауважити, що англійська мова як модель пропонує свої варіанти у вигляді трьох концентричних кіл:

1) «inner circle» (внутрішнє коло) – коло, яке включає переважно носіїв мови таких країн, як Великобританія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія;

2) «outer circle» – коло, що охоплює території, де англійська мова вивчається та використовується як друга мова. До них належать переважно колишні колонії Британської імперії, де англійська мова є засобом для комунікації між спільнотами, які розмовляють різними мовами;

3) «expanding circle» – коло, яке розширюється та охоплює всіх, хто вивчає та використовує англійську мову як іноземну. Саме це коло представляють території, які із середини XX ст. зазнали найбільшого зростання [15].

Поняття «англійська мова як глобальна мова» відображає абсолютно нове явище у XXI ст., хоча багато вчених провели низку досліджень щодо англійської мови як «lingua franca» (далі – ELF) ще задовго до того, як вона набула глобального статусу. Як пише А. Мауранен у передмові до збірки статей «English as a Lingua Franca», опублікованої у 2009 р., на початку XXI ст. дослідження з використання англійської мови як ELF стало однією з найбільш яскравих сфер досліджень [16, с. 2]. Д. Крістал для позначення нового мовного явища використовує словосполучення World Standard Spoken English (стандартна світова розмовна англійська) [8]. Б. Качру використовує поняття «World Englishes» (світові англійські мови), під яким розуміє функціональні й формальні зміни, різні соціолінгвістичні контексти, діапазони та різновиди англійської мови у творчості, а також різні види акультурації [15, с. 3]. На особливу

увагу заслуговує назва «glocal English» (синтез слів *global* – «глобальний» та *local* – «місцевий, глобальний»), що є своєрідною реакцією на глобалізацію та позначає мову, яка має міжнародний статус, проте водночас відображає місцеву ідентичність [10], наприклад: *spranglish* – своєрідний мікс іспанської та англійської (використовується на кордоні Мексики й США), *greekish* – суміш грецької та англійської (використовується у Греції).

У нашій роботі англійська мова як найпоширеніша в усіх сферах життя людини мова XXI ст. визначається як «*lingua franca*». А. Мауранен зазначає: «Англійська мова, безсумнівно, закріпилася на позиції глобальної *lingua franca*. Поряд із цим статусом вона стала символом нашого часу разом із глобалізацією, соціальними мережами, економічною інтеграцією та Інтернетом» [16, с. 1].

У межах проєкту Віденсько-Оксфордського міжнародного корпусу англійської мови (VOICE), який ініціювали Б. Зайдлгофер та А. Мауранен у 2005 р., розглядалися різні аспекти англійської мови як *lingua franca* (ELF) з особливим акцентом на її граматичній, лексичній і фонетичній формах. ELF розглядається як «контактна мова», що використовується як засіб спілкування між людьми, які розмовляють різними рідними мовами [9].

Характерною особливістю ELF є використання її як засобу міжкультурної та міжмовної комунікації. Вважаємо, що ELF можна розглядати як різновид англійської мови, однак певною мірою спрощеної. Однак такий варіант не означає, що це неправильна чи примітивна мова, адже люди можуть передавати свої думки за допомогою як найпростіших висловлювань, так і складних аргументів, правильно й ефективно використовувати мовні форми.

Дослідники ELF виділяють лексичні, граматичні й фонетичні її характерні ознаки [17; 11; 14; 7; 13]. Так, лексичними та граматичними особливостями є:

1) тенденція до відкидання *s*-закінчень у дієсловах у теперішньому часі для 3-ї особи однини: *I think, he think*;

2) взаємозамінність відносних займенників *who* та *which* щодо людей і предметів;

3) використання іменників у формі множини, наприклад *knowledges, advices*, хоча за правилами англійської мови їх потрібно вживати у формі однини;

4) зміщення у вживанні артиклів відповідно до норм стандартної англійської мови (зокрема, використання нульових артиклів);

5) інваріантні частини запитань, наприклад: *Ти сьогодні добре, чи не так?*;

6) збільшення виразності висловлювань за рахунок використання додаткових слів, наприклад: чорний колір замість чорного (*black color instead of black*);

7) нове використання морфем;

8) широке використання таких універсальних дієслів, як *have, do, make, put* **моцо: make sport**;

9) приписування нових значень службовим словам, наприклад: *I back to Kyiv next week. – Я повернуся до Києва наступного тижня.*

Фонетичними особливостями науковці називають:

а) заміни звука **th**, що приводить до вимови **th**-слів, які не відповідають нормам стандартної англійської мови, наприклад: *think*, що вимовляється як *tink, sink* або *fink*;

б) зміни якості у вимові голосних, що приводить до нестандартної вимови;

в) зміни наголосу у словах, як у слові *perfectionist* – *pérfectionist*;

г) невикористання функцій зв'язного мовлення, наприклад вилучення та асиміляції.

Варто погодитися з думкою В.М. Смокотіна та співавторів, що акцентування уваги на відхиленнях у використанні граматичних, лексичних і фонетичних форм стандартної англійської мови та представлення їх як характерних особливостей англійської мови відводить увагу лінгвістів від суттєвих відмінностей ELF і національних стандартів. Ці відмінності постають із функціональних ролей, які виконують національні варіанти англійської мови порівняно з використанням ELF у комунікативній функції об'єднання людей із різним мовним і культурним походженням. ELF, на відміну від основних національних стандартів англійської мови, не використовується для вираження своєї національної чи етнічної ідентичності, а є культурно нейтральною [20].

Традиційно мови були тісно пов'язані з культурами народів, які їх використовували. Англійська мова спочатку, до моменту набуття глобального статусу, була однією з найпоширеніших міжнародних мов, у своєму статусі іноземної вона була тісно пов'язана з національними культурами англо-мовних націй. Проте зараз, коли англійська мова використовується для спілкування в усьому світі, з'являється нова глобальна культура, а цінності глобальної культури стають частиною ідентичності членів спільноти носіїв ELF разом із їхньою етнічною й національною ідентичністю [20].

Висновки. Глобалізація не залишає недоторканим жодного місця в розвитку суспільства. Через те що нинішня глобалізація вимагає всебічної трансформації, її вплив на мову та культуру

є беззаперечним у всіх аспектах життя людини. Якщо глобалізація визначає напрям розвитку світової економіки, науки та інших факторів, то утвердження англійської мови як світової є неминучим. Основними причинами мовної глобалізації є обмін соціально-економічними, політичними та технологічними досягненнями, нові тенденції в системі освіти, зміна тенденцій у ринковій і світовій економіці. У XXI ст. англійська мова використовується для спілку-

вання в усьому світі як *lingua franca*. З початком глобалізаційних процесів англійська мова змінилася, і цей процес триває дотепер. Вона не співвідноситься із жодним національним різновидом англійської мови. Така англійська мова є культурно нейтральною, має власну мовну спільноту, що продовжує значно розширюватися.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми варіативності англійської мови як *lingua franca* на різних мовних рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глобалізаційні процеси в сучасному світі : навчально-методичні матеріали / Р.В. Войтович, М.Т. Солоха ; уклад. Г.І. Бондаренко. Київ : НАДУ, 2013. 52 с.
2. Гроза І.М., Бабятинська Ю.О., Гусейнова К.С. Глобалізація англійської мови в міжкультурній комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 43. Т. 4. С. 174–176. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_4/43.pdf.
3. Лисак Г.О. Поширення англійської мови у світі в контексті глобалізації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2018. № 14. С. 91–101. URL: http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6805/1/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BA_%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf.
4. Юрлов Ф.Н. Социальные издержки глобализации. *Социологические исследования*. 2001. № 7. С. 13–22.
5. Шишков Ю.В. Глобализация – враг или союзник развивающихся стран? *Мировая экономика и международные отношения*. 2003. № 4. С. 3–14.
6. Altbach P. The Imperial Tongue: English as the Dominating Academic Language. *International Higher Education*. 2007. № 49. URL: <https://doi.org/10.6017/ihe.2007.49.7986>.
7. Cogo A. English as a lingua franca: form follows function. *English Today*. 2008. Vol. 24. Issue 3. P. 58–61.
8. Crystal D. *English as a Global Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 120 p.
9. Firth A. The Lingua Franca Factor. URL: http://www.academia.edu/200739/The_Lingua_Franca_Factor_Alan_Firth_2009_.
10. Globalisation Erodes Local Languages, Fuels “Glocal” English. URL: <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/957263/posts>.
11. Gnutzmann C. *Lingua franca*. Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning / ed. by M. Byram et al. London : Routledge, 2000. P. 356–359.
12. Gural S.K., Smokotin V.M. The language of worldwide communication and linguistic and cultural globalization. *Language and Culture*. 2014. № 25. P. 4–13.
13. Hülmbauer C., Böhringer H., Seidlhofer B. Introducing English as a lingua franca (ELF). *Precursor and partner in intercultural communication, Synergies Europe*. 2008. № 3. P. 25–36.
14. Jenkins J. *The phonology of English as an international language*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 258 p.
15. Kachru B. *World Englishes: approaches, issues and resources*. *Language Teaching*. Cambridge : CUP, 1992. № 25. P. 1–14.
16. Mauranen A., Raita E. *English as a Lingua Franca: Studies and findings*. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2009. 385 p.
17. Meierkord Ch. *Lingua franca English: characteristics of successful non-native speaker discourse*. *Erfurt Electronic studies in English*. 1998. URL: <http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/ia/eese/eese.html>.
18. Rostan M. English as “Lingua Franca” and the Internationalization of Academe. *International Higher Education*. 2011. № 63. URL: <https://doi.org/10.6017/ihe.2011.63.8548>.
19. Seidlhofer B. Closing a conceptual gap: the case for a description of English as a lingua franca. *International Journal of Applied Linguistics*. 2001. Vol. 11. № 2. P. 133–158.
20. Smokotin V.M., Alekseyenko A.S., Petrova G.I. The Phenomenon of Linguistic Globalization: English as the Global Lingua Franca (EGLF). *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 154. P. 509–513. URL: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S1877042814056274?token=6AAF40467665A6DA152A8F15239A701F4411C77C6DF16A2C76DEBD376F11FACED604487EA00454AE3A72BF59639B9DBE&originRegion=eu-west-1&originCreation=20211027093619>.